ASPECTE PRIVIND RELAŢIA ADJECTIVULUI CU SUBSTANTIVUL, VERBUL ŞI ADVERBUL[1]

Valerica SPORIŞ

Abstract

Observing the relation between the adjective and the noun, as well as the relation between the verb (including the participle) and the adverb, we shall hereby attempt at demonstrating the following aspects, grounded on morphologic, syntactic and semantic considerations:

1. the specific adjectival nature;
2. the nominal nature of the adjective;
3. the verbal (including the participial) nature of the adjective;
4. the adjectival nature of the participle;
5. the adjectival nature of the adverb.

Keywords: relation, adjective, noun, verb, adverb.

Pe baza criteriilor: *morfologic*, *sintactic, semantic*, precum şi a relaţiei *adjectivului* cu *substantivul*, *verbul*, *adverbul*[2], vom încerca să prezentăm aspectele esenţiale privind, pe de o parte, natura nominală şi natura verbală (inclusiv cea participială) a adjectivului, iar pe de altă parte, natura adjectivală a participiului şi a adverbului, pornind, bineînţeles, de la definirea şi prezentarea specificului adjectival.

I. *Adjectivul* este clasa lexico-gramaticală flexibilă (în mare parte), cu funcţie de calificare, determinare sau cuantificare şi cu existenţă dependentă de substantiv (subordonarea manifestându-se prin acord), dar cu autonomie semantică şi funcţională, cu distribuţie unidirecţională şi, parţial, bidirecţională, atribuind sau exprimând caracteristica, însuşirea, calitatea obiectelor denumite lingvistic prin substantive (*adjectivul calificativ*) sau partea de vorbire care aduce anumite precizări referitoare la aceste obiecte (*adjectivul noncalificativ*).

Natura specific adjectivală este susţinută de următoarele considerente semantice şi gramaticale:

a. Atribuirea unor însuşiri obiectelor, denumite morfologic prin substantive, în procesul de *epiteză*[3] (termenul *epiteză* trebuie înţeles aici în accepţiunea de *adăugare*, nu de *paragogă*):

- *adecvată*:

- *proprie / ornantă* (atribuirea unor însuşiri firești obiectului): *ochi negri*, *elev silitor*;

- *externă / individualizatoare* (atribuirea însuşirii prin transfer de la o clasă de obiecte la altă clasă de obiecte): *vânt pribeag*, *lună blândă*;

- *neadecvată*:

- *improprie* (atribuirea unor însuşiri obiectului, incompatibile semantic): *pădure albastră*, *omăt trandafiriu*;

- *internă / pleonastică* (atribuirea aceleiaşi însuşiri obiectului care o exprimă întocmai): *om uman*, *zăpadă albă*.

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

Majoritatea lingviştilor apreciază că adjectivele *exprimă* însuşiri (calitative, cantitative, generale sau particulare), caracteristici, proprietăţi ale obiectelor. În timp, s-a încercat să se revizuiască definiţia clasică a acestei clase de cuvinte, afirmându-se că adjectivul *nu exprimă* însuşiri, ci *atribuie* însuşiri obiectelor. Ideea *atribuirii* este nuanţată de *Noua Gramatică a limbii române* prin definiţia dată adjectivului: „clasa cuvintelor flexibile subordonate substantivului, acordându-se cu acesta şi limitându-i extensiunea prin atribuirea unei informaţii specifice”[4].

b. „Nedeterminarea” (calitatea adjectivului de *predicat vag* / *nedeterminat*[5]):

- asocierea obligatorie a adjectivului cu un substantiv: *clădire înaltă* (fiind termen adjunct, adjectivul este considerat „satelit”[6] sau „anexă”[7] a substantivului);

- dezambiguizarea contextuală a adjectivului prin substantiv: *persoană înaltă* / *construcţie înaltă* / *şcoală înaltă* / *voce înaltă* / *notă înaltă* / *frunte înaltă* / *înaltă tensiune* etc.

c. „Linearitatea” / „gradarea” (calitatea adjectivului de *predicat linear* / *gradabil*[8]):

- utilizarea adjectivului în construcţii comparativ-graduale: *mai* (*puţin*) *înalt*, *cel mai* (*puţin*) *înalt*, *foarte înalt, extraordinar de înalt, tot mai înalt* etc.

Conceptul de *predicat* apare aici (pct. **I. b, c**) în accepţia logico-semantică, nu sintactică.

II. Având în vedere relaţia de subordonare a adjectivului faţă de substantiv, vom demonstra **natura nominală a adjectivului**, susţinută de considerente morfologice (flexionare), sintactice (funcţionale) şi semantice.

1. *Considerente morfologice*:

a. Capacitatea adjectivului de a se declina – exprimarea categoriilor gramaticale specifice substantivului (gen, număr, caz) prin mărci formale identice la substantiv şi la adjectiv (morfeme dependente: desinenţe, alternanţe fonetice): *fat**ă** iubit**ă*** / *fet**e** iubit**e*** / unei (unor) *fet**e** iubit**e*** / *fat**ă** iubit**ă***! / *fet**e** iubit**e***!

Dacă în situaţia substantivelor genul şi numărul reflectă aspecte ale realităţii obiective (opoziţia naturală de sex sau analogia, distincţiile: *animat* / *inanimat*, *un exemplar* / *mai multe exemplare*), opoziţiile formale de gen, număr şi caz la adjectiv apar ca urmare a manifestării relaţiei de dependenţă a adjectivului faţă de regentul său. Manifestând această relaţie, adjectivul se supune, prin acord, regulilor de declinare a cuvântului pe care îl determină, prezentând flexiune sintetică, analitică sau mixtă. Legătura de dependenţă unilaterală este marcată prin redundanţa indicilor gramaticali care realizează acordul, vorbindu-se în această situaţie despre un „mimetism morfologic”[9].

b. Remarcarea unor omonimii cazuale în flexiunea substantivului şi a adjectivului:

- masculin:
  - N-Ac, sing.: *arbore **Ø** înalt **Ø*** = G-D, sing.: (al...) (unui) *arbore **Ø** înalt **Ø***;
  - N-Ac, pl.: *arbor**i** înalţ**i*** = G-D, pl.: (al...) (unor) *arbor**i** înalţ**i***;
- feminin:
  - N-Ac, sing.: *fat**ă** frumoas**ă*** = V, sing.: *fat**ă** frumoas**ă***!;
  - N-Ac, pl.: *fet**e** frumoas**e*** = G-D, sing.: (unei) *fet**e** frumoas**e*** = G-D, pl.: (unor) *fet**e** frumoas**e*** = V, pl.: *fet**e** frumoas**e***!

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

Identificarea corectă a cazurilor în situaţia existenţei unor omonimii de acest tip se realizează prin stabilirea vecinătăţilor şi a funcţiilor sintactice, uneori şi prin intonaţie sau grafie: *O* ***prietenă dragă*** *m-a ajutat*. (N) / *Aştept o* ***prietenă dragă***. (Ac) / ***Prietenă dragă***, *hai să mergem la plimbare*! (V).

c. Articularea adjectivului, în antepunere, cu morfem al determinării / articol hotărât enclitic, asemenea substantivului articulat, în aceeaşi poziţie: *băiatu****l*** *simpatic* / *simpatic****ul*** *băiat*; *fat****a*** *simpatică* / *simpatic****a*** *fată*. „Determinarea minimală" este exprimată o singură dată.

d. Capacitatea adjectivului de a-şi asocia un clitic pronominal doar formal, deoarece, din punct de vedere gramatical şi semantic, acesta aparţine substantivului: *frumoasa-****i*** *grădină*, *trista-****mi*** *viaţă*.

e. Capacitatea adjectivului de a-şi alătura prepoziţia în situaţia absenţei substantivului (în cadrul unor structuri reduse): *O cunosc* ***de*** *mică*.; *Râde* ***de*** *bucuroasă*.; ***De*** *isteaţă, este isteaţă*. Aici, prepoziţia are rol relaţional, fiind „mijloc al subordonării adjectivului faţă de verb"[10].

În cadrul grupului nominal (GN), prepoziţia aparţine întotdeauna substantivului, chiar dacă topica o plasează înaintea adjectivului: *S-a rătăcit* ***pe*** *şerpuita cărare*.

f. Posibilitatea realizării conversiunii:

- adjectiv(iz)area substantivului: „Când ugerul se lasă subt fecioreasca mână / Şi *prunca* viţeluşă tot tremură-mpregiur." (I. Heliade Rădulescu, *Zburătorul*); „Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele *proroace*!" (Mihai Eminescu, *Scrisoarea IV*).

2. *Considerente sintactice*:

a. Prezenţa adjectivului alături de substantivul-regent în structura GN (existent ca „un ansamblu informaţional coerent"[11]): *brad înalt*, *voce înaltă*.

Organizarea internă a GN presupune o anume selecţie a componentelor, o compatibilitate semantică, morfologică şi sintactică a termenilor. În calitatea sa de adjunct al grupului, adjectivul coroborează la semantica întregului.

b. Posibilitatea adjectivului, asemenea substantivului, de a fi generator de grup sintactic (GAdj), implicând sau nu o diferenţiere semantică: (*om*) *bun* / (*om*) ***bun*** *la suflet*; (*om*) *vrednic* (~*harnic*) / (*om*) ***vrednic*** *de laudă* (~*demn de*…).

În aceste cazuri, GN se constituie într-o structură supraordonată, incluzând un grup adjunct: [*sportiv* (***sigur*** *de izbândă*)].

c. Ocuparea unor poziţii sintactice comune:

- nume predicativ: *Ea este* ***o fată*** *bună*. / *Ea este* ***bună***.;

- predicativ suplimentar: *O ştiu* ***fată*** *bună*. / *O ştiu* ***bună***.

d. Existenţa unor structuri sintactice sinonimice:

- *a avea* + substantiv derivat din adjectiv: *Fata* ***are înălţimea*** *de 1,70 m.* ~ *a fi* + adjectiv: *Fata* ***este înaltă*** *de 1,70 m*.

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

3. *Considerente semantice*:

a. Deşi articolul hotărât enclitic intră în structura variabilă a adjectivului, în construcţii cu topică inversă (când adjectivul precedă substantivul), acesta rămâne „semn al determinării substantivului (sau a sintagmei nominale în ansamblu)”[12].

În sintagme, de tipul: *frumosu**l** băiat*, *frumoas**a** fată*, articolul hotărât are „ca suport fonetic adjectivul, dar ca suport semantic, substantivul (…)”[13], deoarece individualizarea priveşte obiectul-substantiv, nu însuşirea exprimată de determinantul adjectival.

b. Prezenţa aceloraşi sufixe şi sensuri diminutivale sau augmentative la substantiv şi la adjectiv: *băiet**el** / curăț**el**, făt**uță** / mic**uță**; măturoi / gre**oi**, măs**oaie** / gre**oaie***.

c. Procesul de transformare a unui substantiv în adjectiv presupune o restrângere semantică, adjectivul transformând obiectul în însuşire: „Ai dat tu oare viață la inima-mi *copilă*” (Alexandru Macedonski *Noaptea de septembre*).

Asemănările de ordin morfologic (flexionar) au permis includerea adjectivului, alături de substantiv, în clasa flexiunii nominale (principiul similarității / *genul proxim*). Specificul semantic (cele mai multe dintre adjective redau calități, în timp ce majoritatea substantivelor desemnează obiecte) şi comportamentul discursiv (în enunţ, adjectivul trebuie raportat la substantivul-obiect) deosebesc adjectivul de substantiv (principiul diferențierii / *diferența specifică*).

III. Dacă în cazul naturii nominale a adjectivului predomină perspectiva morfologică, **natura verbală a adjectivului** (inclusiv cea **participială**) se sprijină mai mult pe considerente sintactice.

1. *Considerente sintactice*:

a. Posibilitatea adjectivului, asemenea verbului, de a fi generator de grup sintactic (GAdj), asociindu-şi adjuncţi: *foloseşte animalelor* / (*lucru*) ***folositor** animalelor*.

Adjectivele de provenienţă verbală (în cea mai mare parte, participială) prezintă o capacitate mărită de a primi adjuncţi: *depinde de medicamente* / (*individ*) ***dependent** de medicamente*.

b. Remarcarea sinonimiei sintactice:

- impunerea unor restricţii de ordin formal complementului: *a învins **la** Şelimbăr* / (*domnitor*) *învingător **la** Şelimbăr*; *a se asemăna **cuiva*** / (*chip*) *asemănător **cuiva***;

- posibilitatea de a primi complemente propoziționale prin utilizarea aceluiaşi tip de conective: *poate **să câştige*** / (*sportiv*) *capabil **să câştige***;

- prezenţa aceluiaşi tip de determinanți – verbe la moduri nepersonale: *dorește **a studia*** / (*elev*) *dornic* (***de***) ***a studia***; *se satură **de citit*** / (*student*) *sătul **de citit***.

c. Ocurenţa în construcţii reciproce: *se dedică **unii altora*** / (*prieteni*) *devotați **unii altora***.

d. Pasivizarea participiilor: (*casa*) *a fost **construită** de …* / (*casa*) ***construită** de….*

e. Capacitatea de a primi determinanți spațio-temporali: *nu se găsește **niciunde*** / (*deputat*) *prezent **niciunde***; *nu se vindecă **nicicând*** / (*organ*) ***nicicând** vindecabil*.

f. Acceptarea modalizării: *se mulțumește **pe deplin*** / (*profesor*) *mulțumit **pe deplin***.

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

g. Capacitatea de a apărea în enunț ca element de „tematizare forte”: *De văzut, am văzut multe.* / ***De atent**, am fost atent*… .

2. *Considerente morfologice*:

a. Existența subclasei adjectivelor de proveniență verbală:

- adjective participiale: „Nainte de-a lăsa condeiul să zacă / *Uscat, ruginit* și *frânt*” (Tudor Arghezi, *Epitaf*);

- adjective gerunziale: „Mi-am lungit privirea lungă, / foarte ruptă, *sângerândă*, / foarte neagră, pururi blândă, / *ocolindă* și *plângândă.* / Dreaptă, totuși *tremurândă*…” (Nichita Stănescu, *Măiastră*).

Încadrarea adjectivelor participiale și gerunziale în categoria adjectivelor propriu-zise[14] demonstrează relevanța acestor subclase de cuvinte.

b. Prezența indicilor de negație: ***nu** este* (prea) *bună* / ***nu*** (*prea*) *bună.*

3. *Considerente semantice*:

a. Faptul că modurile nepersonale sunt lipsite de categoria persoanei permite transformarea facilă a verbelor în alte părți de vorbire. De cele mai multe ori, adjectivul propriu-zis are sens static, în timp ce gerunziul acordat valorifică sensul verbal dinamico-durativ pe care îl are la origine: „*Născândele* ei raze pieziș se strecurau…” (Alexandru Macedonski, *Noaptea de noiembrie*), iar participiul adjectival păstrează o fărâmă din sensul dinamic, procesual al participiului verbal: „În ochii *stinși* de moarte, pe frunți *învinețite* / De sânge *putrezit* / (…) / De brațele *slăbite*, puterea *leșinată* / A junelui *căzut*.” (Mihai Eminescu, *Junii corupți*).

IV. Natura adjectivală a participiului se demonstrează prin considerente de ordin morfologic și sintactic.

1. *Considerente morfologice*:

a. Variabilitatea și autonomia morfologică a participiului – acordul participiului pasiv cu regentul nominal: *vil**ă** ridicat**ă*** / (vila) este *ridicat**ă*** (de constructori).

b. Posibilitatea derivării cu prefix de negație, asemenea adjectivului prototipic: (elevă) ***ne**apreciată* / (eleva) este ***ne**apreciată* (de profesor).

c. Exprimarea comparației și a intensității în cazul participiului inerent pasiv cu valoare adjectivală: (este) ***foarte** îndrăgită* (de părinți).

d. Realizarea transferului lexico-gramatical:

- adverbializarea participiului, realizată prin intermediul naturii adjectivale: „cu gestul unuia care amână / să prindă *strâns* ce-i e la îndemână” (Șerban Foarță, *Sonet*).

2. *Considerente sintactice*:

a. Ocuparea unor poziții sintactice proprii adjectivului[15]:

- atribut adjectival: *Acesta este un perete **vopsit**.*;

- nume predicativ: *Revista este **cunoscută**.*;

- element predicativ suplimentar: *O știu **citită**.*

V. Deoarece adverbul se aseamănă cu adjectivul (adjectivul prezintă „note”[16] ale noțiunii, adverbul exprimă „note ale notelor”[17]), vom semnala **natura adjectivală a adverbului**, susținută de considerente gramaticale și semantice.

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

1. *Considerente gramaticale*:

a. Exprimarea comparaţiei şi a intensităţii (categorii gramaticale specifice adjectivului, caracterizându-se atât prin formă, cât şi prin conţinut): *cuvânt* ***mai frumos*** / *se exprimă* ***mai frumos***.

b. Posibilitatea derivării cu prefix de negaţie, asemenea adjectivului prototipic: *răspuns* ***in****corect* / *răspunde* ***in****corect*.

c. Realizarea conversiunii:

- adverbializarea adjectivului: „– Fată, o duc *prost* de tot." (Mircea Eliade, *Maitreyi*).

Unele adjective, de tipul: *straşnic, admirabil, extraordinar, uimitor, putred, ucigător, nemărginit, colosal, teribil, grozav, cumplit, amarnic* etc. devin adverbe-morfeme semidependente de redare a *superlativului hiperbolic*: „vorba visează– trupul meu vâlceaua / unde un înger plictisit de cer / îşi va scuipa *cumplit* de singur steaua." (Mircea Dinescu, *Mai galben*).

2. *Considerente semantice*:

a. Omonimie formală şi asemănare de conţinut (evaluativ) – există cuvinte care pot fi actualizate fie ca adjective (calificative), fie ca adverbe (de mod), deoarece pot exprima caracteristica obiectului, dar şi a acţiunii: *uşor, corect, tainic, adânc* etc.

* * *

Faptele lingvistice prezentate au vizat subsistemele structurii gramaticale: *morfologic* şi *sintactic*, dar şi *dimensiunea semantică*, deoarece, generalizând, *cuvântul* reprezintă o unitate lexical-semantică, morfologică şi, în acelaşi timp, sintactică, devenind un organism care prinde viaţă în actul de comunicare orală sau scrisă, lingvistică sau artistică.

Bibliografie selectivă

- * * * *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coordonator Gabriela Pană Dindelegan), *I-II*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2002, 2003.
- * * * *Gramatica limbii române*, *I-II*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
- Constantinescu-Dobridor, Gh., *Morfologia limbii române*, Bucureşti, Editura Vox, 1996.
- Draşoveanu, D. D., *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997.
- Găitănaru, Mihaela, *Adjectivul în limba română*, Piteşti, Editura Universităţii, 2002.
- Găitănaru, Ştefan, *Gramatica actuală a limbii române. Morfologia*, [Piteşti], Editura Tempora, 1998.
- Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975.
- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 1997.

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)

- Neamţu, G. G., *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi... distincţii*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2007.
- Nica, Dumitru, *Teoria părţilor de vorbire. Cu aplicaţii la adverb*, Iaşi, Editura Junimea, 1988.
- Pană Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas Educational, 2003.
- Idem, *Specificul gramatical şi logico-semantic al clasei adjectivului. Relaţia lui cu substantivul, verbul şi adverbul*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLII, nr.1-2, Bucureşti, 1991, p.3-18.
- Sporiş, Valerica, *Note pe marginea naturii adjectivului din perspectiva relaţiei cu substantivul, verbul şi adverbul*, în *European Integration between Tradition and Modernity*, nr.2, Târgu-Mureş, 2008, p.188-192 (CD).

Note

[1] A se vedea articolul intitulat *Note pe marginea naturii adjectivului din perspectiva relaţiei cu substantivul, verbul şi adverbul* (Valerica Sporiş), apărut în *European Integration between Tradition and Modernity*, nr.2, Târgu-Mureş, 2008, p.188-192 (**CD**).

[2] Câteva observaţii asupra acestui subiect se regăsesc în articolul Gabrielei Pană Dindelegan, *Specificul gramatical şi logico-semantic al clasei adjectivului. Relaţia lui cu substantivul, verbul şi adverbul*, în „Studii şi cercetări lingvistice", XLII, nr.1-2, Bucureşti, 1991, p.3-18.

[3] Ştefan Găitănaru, *Gramatica actuală a limbii române. Morfologia*, [Piteşti], Editura Tempora, 1998, p.78-79; Mihaela Găitănaru, *Adjectivul în limba română*, Piteşti, Editura Universităţii, 2002, p.6-7.

[4] *Gramatica limbii române*, *I*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p.141.

[5] Gabriela Pană Dindelegan, *art. cit.*, p.13.

[6] Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, Bucureşti, Editura Vox, 1996, p.81.

[7] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1975, p.214.

[8] Gabriela Pană Dindelegan, *art. cit.*, p.13.

[9] Mihaela Găitănaru, *op. cit.*, p.77.

[10] G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi... distincţii*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2007, p.119.

[11] *Gramatica limbii române*, *I*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p.33.

[12] Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iaşi, Editura Polirom, 1997, p.81.

[13] Gabriela Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăţi, controverse, noi interpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas Educational, 2003, p.32.

[14] *GALR*, *I*, p.141.

[15] A se vedea Gabriela Pană Dindelegan, *op. cit.*, p.118.

[16] D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 1997, p.22.

[17] Dumitru Nica, *Teoria părţilor de vorbire. Cu aplicaţii la adverb*, Iaşi, Editura Junimea, 1988, p.85, 163 (cf. G. Ivănescu).

BDD-A2774 © 2010 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 11:42:27 UTC)